

23. Առաւմտ. խորհրդայ կրթական ծրագրին համաձայն հրատարակած է Պ. Մարգարեան Պարսկերաբար Իր-բի-թ-է-Ն-Ի-Ն, 6—7 տարեկան մանուկներու կամ ծաղկողի դասընթացին համար: Վեց բաժին ունի գասագիրքը եւ իւրաքանչիւր բաժին այլ եւ այլ մասերու կամ գլուխներու բաժնուած է: Ամէն ինիթայ կամ զլէպլը իր յաշիւրդէ «լրացուցիչ ծանօթութիւններ» անուամբ յաւելուած մը հարց եւ պատասխանով — կարճ ու կարուկ: Դասագիրքին եւ ուսուցչին մեկնութեանց պահարար լրացրենք բաղմամբի պատկերները: Է. Թ. Կ.

ԱՅԳԱՍՏԻՆ ԹԵՐԹՈՐԻ ԺՈՂԱԿՓՈԽՈՂ

1. Մեկնարանաց վրայ տեղեկութիւնք եւրոպական Թերթերու մէջ. — 2. Այլազգականի յիշատակին գեղարուեստական ժողովածու մը. — 3. Մարցըր, յստակ հայերն աշխարհաբար, — 4. «Բազմավպագ», — 4. Կաւեցիայի հայոց նպիսկապոսին մանց, եւ նոր ընտրութեան «երեք առաջարկութիւնք» — 5. «Ժողովուրդին համար» — նոր լրագիր մը. — 6. «Գուլիթան» — երկրագործական Թերթ մը:

Օգտակար գիտելիքներ:

1. Միլիթ-ը-ն-ը իւր գեղեցիկութեւ եւրոպական Բեթերի-ն-ը մէջ: Պրագ (Prag) հրատարակուող St. Benedicts-Stimmen կրօն. Թերթին այս աարւան Ա. եւ Բ. Թուրքուն մէջ «վենետիկէն Հայոց կղզին», խորագրով հասած ար տեսնուեցաւ: Թուրքունագիրը՝ Հ. Կոռն. Կիլիւ — որ է միանգամայն Թերթին խմբագրապետը — վենետիկ այցելելով՝ հանդիպած է նաեւ մեր կրօնական եղբայր վանքին՝ ի Ս. Ղազար ուր տեսածը, Մեծ. Հայերեն լրագր., տեղեկացանք եւ ընդունածը՝ հակիրճ գրութեամբ իւր ընթերցողներուն կը ներկայացընէ: Ա՛նթիվարդին՝ յոգնած իս զլիսուր տեղին կը բռնէ մեզի համար՝ Տերունական առթիւք, գարձած երբանկայիշատակ, Մեծին Միկիթարայ համառօտ կենսագրութիւնը, վանքին ստորագրութիւնը (եկեղեցի, մասենադարան, տպարան, պարտեզ եւն.): Բախտմով արդեօք՝ ձայնաւոր պատարագի մին ալ ներկայ գտնուելով՝ տեսած է հայկական սրահաշարժ եւ աղողը (imponierend) արարողութիւններն եւն, որոնք — արեւմտեայց անհամակերկ (nicht sympathisch) եւ արեւելեայց սովորական անգիւն երգեցողութեամբ հնչեցըն — մեծ ազդեցութիւնն բրած են լսողին եկեղեցանին վրայ: Նմանապէս Թեւեւ շատ համառօտ կերպով կը պատմէ վիեննական Միկիթարանց պատմութիւնը: Ի մէջ զայց կը յիշէ պարագայ մը, որ շատերուն անտանօթ է. այսինքն Թեւ վիեննական Միկիթարանաց ասիւն անգամ Միկիթարանց ՄԱՐԿԱՆՈՒԹԻՆ տաղաճը դարձած են, երբ նոր Տրիեստ հաստատուած էին՝ Hier (Triest) trat auch zuerst der Name Congregation der Mechitharisten auf. («ա. էջ 56»): «Ս. Ղազարու կամ վենետիկ Միկիթ. ք» վիեննական Միկիթարաններէն վերէն սկսան Միկիթաւ յորդիլմանց անուր կերէլ յառաջագոյն Անտոնեան կը կոչուէին: — Թերթիերու գրուիչ զոյն

մը կու տան գերմանացայ մը համար շատ հետաքրքրական եւ Հայու մը սրտին սիրելի պատկերները: 150րդ էջն ամբողջովին գրաւած է մեր մեծ գերական Բանասերին՝ Գերայ Այսրեանի Արաջօր կենդանագիրը: Դարձեալ եկեղեցական գեղատու վարդապետի մը պատկերը՝ վրդպտին. գտաւաշտաւ եւ խաչին: Աւագ Մարկունագի տարաբով անձնատարութիւն մը՝ բուրբառաւ եւ ճրագաւ: Մարկունագ մը՝ Ս. Ղազարեան բռնած: Կիսատարակառքի տարաբով պատկեր մը՝ «բընդ» եւ «խրապտի» ի ձեռնին, վանքին գեղեցիկ գաւիթը կամ ճեմարանն եւ Ս. Ղազար. վանքին տեսքը ծովէն առնուած: 2. 6. Այլազգականի յիշատակին գեղարուեստական խմբագրութիւնը: Գ. Օլբրոյտանց եւ Ե. Բաղդասարեանց ձեռնարկած են հանդուցեալ մեծանուն ծովանկարչին Այվազովսկիի յիշատակին գեղարուեստական ժողովածուի (album) մը հրատարակութեան: Երիտասարդ խմբագրներն իրենց այս ձեռնարկութեամբ ոչ միայն ամէն Հայու սրտէն կը խօսին, այլ եւ իրենց նախածանութեամբ պատիւ կը բերեն իրենց անձանց եւ իրենց անունը կ'անմահացընեն:

Ժողովածուն երկու գլխաւոր մասերէ պատկերազգայնայ, երաժշտական եւ նկարչականէ: Առաջինը պիտի բովանդակէ ի մէջ այլոց զուր հայկական ժողովրդական ձայնագրուած երգեր ու պարերգեր: Երկրորդ՝ բուն պատկերազարդ մասը, կը կցացընէ գեղարուեստական հաւաքածայ մը գունաւոր, զնկագիր եւ լուսատիպ այլեւալ ստուերագրներուն (esquisse), ուսումնասիրներուն (études), վենետիկաներն եւն եւն: Ժողովածուն պիտի մանակցին երիտասարդ ծանօթ նկարիչներ եւ երաժիշտներ: Բաժանորդագրեն է՝ ճանապարհածախսով հնանգերն ա. 2.—, Ֆր. 5.— փառակապով՝ ապ. 3.— Ֆր. 7.50. Տպագրութեան ետքը՝ գործը պիտի սուղայ եւ պիտի արժէ Թղզկականգըն ապ. 3-50: Բաժանորդ գրուիչ ցանկացողները դիմուր են՝ Académie des Beaux Arts, Mr. D. Okroiantz, St. Pétersbourg: Կը յուսուիք եւ կը մաղթենք որ ամէն ընտանեկան որահի պատիւ բերող այս ժողովածուն մեծ յաջողութիւն եւ համակրութիւն գտնէ մեր դասակարգի մէջ:

3. Մուտք, յոռի հայերէն աշիւ-բիւ-բիւ, — եւ «Բաւալ-է-դ» վերջեր իւր «Հանգէ Հանդիսից» բաժնին եւ այլ քննադատութեանց մէջ՝ «Բաւալ-մալէպ», սիրով ալ ու ձախ դաս տալու միտութիւն մը կը ցուցընէ: Բարի է, եւ եւանդա գովելէ եր, Թեւ միայն չգտնուէին մէկ երկու խնդրական կետեր, որոնց անկեղծ քննադատ մը պէտք էր մտադիր ըլլալ: Բացատրենք ինք զինքնիս: «Մշակ» իւր տարւոյս հրդ Թեւին մէջ «Հանդիսի» վրայ ոչ աւելի քան 8—10 տողով խօսած միջոցին՝ հաստատած էր ելիս խօսքով Թե Թերթիս լեզուն խնայողութիւն գիւրհապատկ լեզու է, որ ճշմարիտ ալ է: Թե «Բաւալ-մալէպ» իւր մաշտառութիւն, անհաճ եւ անկանոն լեզուն «Հանդիսի» լեզուն կը գերազանէ՝ այն միջ շատեց ծանօթ է, զոր պատկերէ շնքը գտնեն, գիտնալով որ ամէնք երբ իրաւունքն է ինք զինքն աւելի հաւելի քան տարբը

Բայց մենք չենք գիտեր թէ որով հոգւով մեկնելու ենք։ Բազմավայրն, այն պարստեւելի խմբակները, որով կը քննադատեն «Մշակին» երկու-իւրով միայն՝ հաստատածը։ «Կանոնաւոր» եւ «հեշտ հասկանալի» «Բազմավայր կը տեսնեն արդարեւ աշխարհով իբր ցայտօր շնորհաբաւ զովութիւն, եւ կը կոչեն դժուար եւ կը յաւելան։ ... այդ դժուար շնորհ մեր ականջին մէջ մինչդեռ որչափեւ կու տար...» եւ կը փակեն իւր քննադատականոր սիրուն եզրակացութեամբ։ ... մենք չէ կրցանք «Մշակին» իշխարանական ճաշակին վրայ գաղափար մը կազմել, մեքենաբար դրուատել կամ քննադատել մի գրական գործ այդ։ «Մշակին» համար չէ։ Մենք այս ընթացքը չենք ուզեր սրակել, բայց տեսնենք՝ «Հանդիսի» խմբագրականին աշխարհաբարին» մէջ «Բազմավայր» չհասնած ոճերը։ Յառաջ կը բերուն միայն չորհրդաւոր, որ եւս տեղի տեղի, յաճախ գրեթէ, որդեգրուած ենք։ Կ'երեւայ թէ «Բազմավայր» ծանօթ չէ թէ գրաբարին բառագանձն եւ ոճերը գործածելու աշխարհաբարին մէջ՝ ոչ թէ միայն ներքին, կամ օրինաւոր, այլ նաեւ շատ գիպաց մէջ խորհուրդ է։ Մենք ալ այս արդարութեամբ տեղ տեղ գործածելու փոխարեն՝ տեղի տեղի կը գործածենք։ Բայց ասով մեր ինքնակաշիւնն ուսուցողականութիւնը ըլլալը չէ խափանուած գեւ։ Պատահել կարուի եւ ճաշակի յաճախ գրեթէ տեղ երկայն եւ աւելորդ մէջ գրեթէ համար, կամ ուրիշ աւելն անձնաջ գործուած մը, այս միայն «Բազմավայր» ճաշակին մէջ կարելի է գտնել։ Աւելն զարմանալի է՝ որդեգր հայրական մակայլին գործածուած ինչին աշխարհաբարին մէջ արեւելքէ։ Կ'երեւայ թէ «Բազմ» ասոր փոխարեն ուրիշ մը գտած է, կամ «Առձեռն բառարան» մէջ գրուած փոխարեն միայն աշխարհաբարն է։ Ասոր քիչ գրաբար ըլլալը ոչ որ կ'ուրանայ, բայց թէ աշխարհաբարին մէջ գործածել արգելեալ է՝ առաջին անգամ «Բազմ»-ին կը սորովի։ Այլեւայ քառասունութ տարեկան մէջն «Բազմ»-ին մտադրութեան կը յանձնենք միայն Մշակույթը, ուր առանց բացառութեան կ'ըսուի։ Խոսք հացի կարօտ։ Խոսք գործ եւն եւն։

Բայց մենք տեսնենք փոխադարձաբար կանոնաւոր աշխարհաբարի եւ քերականական արամբանութեան դէմ «Բազմավայր» սխառնելն միայն երկու հաստ. զորս կը քաղենք նոյն իսկ այն սխառնելն՝ որուն մէջ մեր աշխարհաբարը ձաղուած է։ «Բազմ» կ'ըսէ հոն, «մենք չէ կրցանք «Մշակ»-ի... եւն փոխանակ բերել։ «մենք կ'ըսանք» Այս քերականական սխալը, որուն մէջ «Բազմ»-ին կ'ըսեն եւ այլ բազմութիւն արեւմտեան հայ թերթեր այնչափ յաճախ կ'իյնան» բերունել չկարենալն եւն չուզիլն է, թէ չէ ժխտական բայերուն, եւն կամ աճմանական ներկայիս եզ. երբոր գեղեցիկ միայն ժխտականն է եւ շարունակութիւն չէ, չէ, որ. չէս կերպար, չէս կերպար, չի կերպար եւն։ Այս սխալին այնչափ յաճախ երեւանքն անոր համար աւելն զարմանալի է՝ որ շատ անգամ արդէն գրուած է անոր գեւ։ — Երկրորդ՝ «մեքենաբար գրուատել կամ քննադատել մի գրական գործ

այդ «Մշակին» համար չէ, նախագաւառութիւն մը, եւ տիպար ոճի ծաղիկ, առանց ամենեւին ստորակէտի եւս թուելի, որով շատ գիւրաւ կարելի է հասկերնալ։ ... քննադատել մի գրական գործ, այդ (այսինքն այս, եւն ցուցական անկ)։ «Մշակին» համար չէ։ Այս նախագաւառութիւնը պէտք էր բաժնէն ստեղծել, ... քննադատել մի գրական գործ, այդ՝ «Մշակին» համար չէ, — քննադատութիւնը ստեղծելու հոգի ըլլալու է եւ անկեղծ. ապա թէ ոչ խմբածան, եւ եպիքին գործ մը կ'ըլլայ։ Ասոր դիմացն ամենայն իրաւամբ կրնանք սա արգար դիտարկել իւրն ընել։ Փոխանակ ուրիշին կարծեցեալ սխառնելը որոնելու, լուսագոյն կ'ընէր եւն որ ձեռք յոգուածներուն խմբագրութեան ժամանակ քիչ մ'աւելն մտադիր ըլլալու, Հանդիսեցեալ Հ. Գ. Զարհանդեպեանն ունի երկար կենսագրութեան կատարելութեան եւ մարդկութեան համար կրնայիք եւ պէտք էր երկու խօսքով յիշել Պրոպագանդային միայն կարող կ'ըլլայիք հայկ. մատենադարան համար այնչափ մեծ երեսփոխ ունեցողի մը մահուան օրը՝ սեպտ. 9-ը պահել։

Բ. Կ'ընենք չէ Հայոց արեւելի գործի մեղք, եւն որ ընդունելով «Երէջ աստուծոյն»-ը, կ'ալիք իր կաթողիկէ Հայոց ծերունի արքեպիսկոպոսը Գեորգի Սահակեան վախճանեցաւ արտի ցուէ ապրիլ 29ին, հաջորդ երկու երեք որ պառնկելն ետքը, իւր մահուան ուղղակի առիթ տուած է իւր անհատաբար, քահանային մեկուսի ապգ. դրամական զանքի, բարեգաղափար հաստատութեան մը դէմ, որուն վարիչն էր երկար տասնէ ի վեր, եւ որուն եկամուտն եկեղեցեւոյ հասցիքը կը կապուցանէր, կատարած անհատաբարութիւն, որով զոչ գնաց մերձաւորապէս դրամատուն զիւրուն կ'ըսէ։ Այնչափ դրամին կորուստն, որչափ իւր քահանային ոճիւր՝ արտաքին ըրաւ ծերունի եւ հոգասէր հայկիւր, որ հարուածին չկրցաւ երկար դիմանալ։ Հարաւորապէս եւ հոգալիտ որ քարոզիչ էր Գեորգի Սահակեան, եւ լեհաց ընկերութեան մէջ յարգուած ու սիրով փնտռուած անձն է։ Կ'ալիք իր ազգայնոց ժգտախ պարսկականութեան բերմամբ կարեցեցած եւ մոռցած մայրենի լեզուն՝ Գեորգի Սահակեան դեռ կը հակուրդէ իւր կը գործածէր։ Իւր լեհասէր քաղաքագիտութիւնը, ազգաւորներուն բազմութեան կողմանէ շատ ընդգրկման թիւն գտած, որոնք գլխաւորաբար իւր՝ եկեղեցեւոյ վարչութեան մէջ տուած մէկ երկու ոչ-ուղիղ զայլելիք պահաբակեցին։ Գեորգի Սահակեան 1884-էն ի վեր աւստրիական ծերակալութեան անդամ էր։

Լեհահայ եկեղեցեւոյն սակաւաթիւ քահանայք՝ իրենց Մայիս 30ին կատարած ընտրական ժողովին մէջ Նորին կայսերական Բարբարութեան մտադրութեան՝ երեք առաջարկութեան, հետամուտ ընտրելիք վանտիկոս Թեոդորովիչ, որ ունեցաւ 12 քուէ, զվանտիկոս Դաւիթովիչ, 9 քուէով եւն այժմեւ տեղակալի Պրոպագանդայի 8 քուէով, եւ վանտիկ Թեոդորովիչ իր քուէով։ Երեք առաջարկութեան մէջ քուէից առաւելորդայն թիւն ունեցողը կը հաստատուի Նորին կայսերական Բարբարութեան հա-

անական է որ Կանոններու թուղթորովէ՝ Կալցիոնի Հայոց եպիսկոպոս ըլլայ:

5. «Գուլթան» Լեւոն — Կարսի Հայերէն լրագրաց թիւը՝ ժողովուրդեան համար, եւ այս տխուր լրագրով մ'ալ կը շատայն: Խորհուրդականն առանձին կերպով կը շնչուէ նոր լրագրին՝ հաւաքական եւ անշահակութիւն ձեռնարկէն հանդամանքը, փնտելով նոյնին մէջ միայն «պարտականութեան խորունկ զգացում մը գոհացումը», որուն հիմնադիրները՝ «Գարիի Հայ ուսանողաց գրագէտ մաս մը — անձնական զոհուղով թիւններով լրագրին կանոնաւոր հրատարակութիւնն ապահովելուն համար» մեծապէս գովելի են: Մեր ձեռքն հասած առաջին թիւին գլխաւոր յօդուածներն են՝ «Հայ ցեղը» Գ. Փանոսի գրչէն: Ա. Եսարճանեանէն՝ «Գիւցաղութէն», որ հետաքրքրութեամբ կարդացողը եւ լափուղ չքերթուած մըն է: Զ. Վարսամեանի՝ «Կար հոգիները», Ա. Պարթեւեանի՝ «Սրտեր եղբայրը» գրուելի վէպիկը: — Բաժանորդագիրն է տարեկան 10 ֆրանք: Գրիմէ. A. Fortin, 10 Rue Dupont des Loges. Paris.

6. «Գուլթան» — Երբեք-բոլորէն ինչի մը: Պր. Գ. Մեծատուրեան՝ Պարիս «Գուլթան» անուն նոր հանդէս մը հաստատած է, որուն առջեւին ունեցած առաջին երկու թուերուն բովանդակութենէն դատելով՝ կրնանք ամենայն ապահովութեամբ ըսել թէ հոգաբարձական, գիւղատնտեսական իրական համայնագիտութիւն մ'ըլլալ կը խոստանայ, որ արժանի է ամէն կողմէն ներթափան եւ բարոյական անկեղծութեան: Իւր ուղղութեան մէջ «Գուլթան» արուեստական ալ պիտի ունենայ, արուեստաւորաց մը իշխան դասակարգին ալ շահեց ծառայելու գիտաւորութեամբ: «Գուլթան» ինչպէս խմբագրութեան ազգին մէջ կը կարդալ, «բաղադրական հարցերով, կրօնական կուսակցական վէճերով» պիտի չըջաղի, նպատակ ունենալով ամէն բանէ յառաջ «արթնցնել եւ տարածել մեր ժողովուրդեան մէջ հոգաբարձութեան եւ արուեստներու ծաղկող» եւ անոր իրական «գործնական դպրոց» մ'ըլլալ են: «Գուլթան» նոյն իսկ օտարներուն կողմէն մեծ համակրութիւն դատած է, ինչպէս կը ցուցնէ Գիւլիյի՝ Պատեօթեան հաստատութեան վարչին մէջ նամակը (էջ 3.) Գլխաւոր յօդուածներն են: Հոգը, Հոգամբնեաները, Կաթնասնտեսական, Գինեգործական են: Բ. թիւին մէջ կը կարդանք Մեծատուրեանի գրչէն՝ Է. Բեղլեւի՝ Գաղղիոյ հոգաբարձական հաստատութեան պատուոյ տօրէնին կենսագրականը, Գեառնանքը պահել, (անասնոց) Կերեքը (պատկերազարդ.), Այն իշու արուեստը, Հականեխումներ, Հոգամբնեաներ, Հերամարտութիւն եւն են: Այս ամենէն կը տեսնուի թէ «Գուլթան» իւր ընտրած սուպարեզին մէջ՝ մանազէտ առաջնորդ մըն է, եւ իւր ուղղութիւնը լիով կ'արդարացնէ: Կը մաղթենք միայն որ «Գուլթան» երկարացոյն կենսունենայ, յօգուտ իւր ձեռնարկին եւ հասարակութեան, վստահ մենք արդարացի երկիւղ ունինք՝ որ ճշգրիտ անոնց ստաւար մեծամասնութեան մատչելի պիտի չըլլայ, որոնց ծառայելու համար հաս-

տատուած է: «Գուլթան» ամսական է եւ բաժանորդագիրն է 12 ֆրանք: Գրիմէ. K. Medzadourian 23 Rue de la Collégiale, Paris.

ՕՅՑԱԿԱՐ ԳԻՑՆԵՐՆԵՐ

— Ճնշուի անցիկը: — Մարդու ձեռաց գծերն յնդհանուրն նոյն ստուերագիծն ունենալով հանդերձ, իւրաքանչիւր անհատին վրայ մեծամեծ տարբերութիւններ ունին: Արդ՝ շենաստան եթէ մէկ ծանապարհորդելու համար անցագրի պէտք ունենալ՝ իւր անկը նուրբ իւղաներով մը կ'օժուէր եւ այնու խնեացուած բարակ թղթի մը վրայ դրոշմ մը կ'աւանդէ: Այս պաշտօնական վաւերացուած թուղթն ուրուն վրայ կ'արձանագրուէր եւ ստացչին անունը՝ կ'ըլլար այս վերջնոյն անցագիրը:

— Պարբեր Պերսիան որդեաւն վերստին շնորհակալ վերջնական կերպով որդուած է: Արդարութեան եւ ելեւմտից նախարարներն արդէն օրինագիծ մը հրապարակ հանած են: Ասոր համեմատ հաստատութիւնը Պարսիի Ժե. թաղը՝ Գրնէշլ պիտի փոխադրուի: Գետինը որուն մէտքն 50 ֆրանքով պիտի ծախուի պետութեան՝ 20.000 քառակուսի մէտք տարածութիւն ունի: Շէնքին համար առաջարկուած գումարն է 2.900.000 ֆր: Այս ծախքերը պիտի ծածկուին հին շէնքին վաճառմամբ, որուն տարածութիւնն է իւր 10.500 քառ. մէտք: Հաւանական է որ քաղաքին տեսչութիւնը նոյնը գնէ:

— Բրիտանական լաւագործութիւնն այս օրերս յարողութեամբ աւարտած է: Այս հսկայ գործը 600 հասորէն կը բաղկանայ եւ 2.000.000 գրքի անունն եւ տխուր կը պարունակէ: 20 տարուայ տաժանելի աշխատութիւն մը հարկ եղած է գործը լիցքներելու, 15 տարուայ չափ ալ պէտք պիտի ըլլայ՝ նոյն ցանկը գիտութեանց կարգաւ եւն ստորաբաժնելու համար:

— Գաղղիական Արիւսի Գրեգորիան նոր շէնքը գրեթէ աւարտած է այժմ: Այս շէնքը կը գտնուի Կլոքեր եւ Վիլիէն փողոցներուն մէջ: Քանի մ'օրէն պաշտօնեայք իրենց տրամադրութեան սակ դրուած սրահները պիտի փոխադրուին, գրքերուն նոր դասաւորութիւնը սկսելու համար: Կը յուսացուի գրատունը քանի մ'ամսէն հրապարակական գործածութեան յանձնել:

